

El modernisme funerari al cementiri de Balaguer

Nadal Puig i Enric Clarasó

L'any 1901 el primer premi de la Loteria Nacional va tocar a Balaguer. El dia 23 de desembre dos dècims del número 30.565, premiat amb cinc milions de pessetes cadascun, van ser venuts en un Cafè de la plaça del Mercadal. Un dels dos números de la loteria agracià el capellà i músic balaguerí Nadal Puig i Bellera, que amb els diners guanyats, va contactar amb l'escultor Enric Clarasó per encarregar-li la tomba familiar.

Clarasó era en aquells moments un dels escultors més representatius de l'art funerari modernista a Barcelona juntament amb J. Llimona o M. Blay, i autor de nombrosos sepulcres i panteons al cementiri de Montjuïc. Formava part amb el seus amics Ramon Casas i Santiago Rusiñol del grup "Els quatre gats" i amb Rusiñol compartia taller al carrer Muntaner de Barcelona, lloc d'origen del primer "Cau Ferrat" de Sitges.

Enric Clarasó, immers llavors en la producció d'obres de caràcter funerari, va esculpir en un bloc de pedra una gran creu cilíndrica enramada amb motius florals de roses i cascalls. A la creu s'hi recolza la figura d'un nen assegut damunt les cames amb les mans creuades al pit, aguantant un rosari i mirant al cel. Sembla ser que l'escultor va agafar com a model un nen que vivia al carrer de la Costa de Balaguer. Posteriorment, a la base de la creu, el capellà Nadal Puig hi va fer gravar una dedicatòria a la seva mare, que morí el 6 de gener de 1906.

Sembla que l'obra, que va ser col·locada a la parcel·la propietat de la família just darrere de la capella del cementiri de Santa Maria de Balaguer, va produir llavors un efecte en cadena. Fins a aquell moment, la tipologia d'enterraments al cementiri era de senzilles creus de pedra o fusta i làpides de pedra situades al terra, la més antiga de les quals i que encara es conserva data del 1821.

Noves tombes i panteons

És al voltant de la capella i de la tomba de la família Puig i Bellera que es comencen a projectar i esculpir tombes i creus monumentals que segueixen el mateix estil i, per tant, el de l'art modernista funerari català de principis del segle XX.

En són un exemple les de les famílies Borrás i Bech, Lomba i Alei (1906), Monell, Sanuy (1903), Ticó o Barios. Totes segueixen el mateix estil amb alguna lleugera variació. Una tomba presidida per un monticle rocallós, a manera de calvari, que serveix de base d'una creu cilíndrica decorada amb una corona de flors i entrelligada amb motius florals o vegetals com les roses, l'heura i les roselles o cascalls, elements simbòlics que apareixen repetidament al món funerari i que

representen l'amor, la immortalitat i el son etern. El nom de la família o dels difunts, gravat generalment en un relleu en forma de pergamí o de llibre obert, s'acompanya molts cops d'un epitafi.

En aquests moments es comencen a construir també petits panteons. La majoria es troben situats en un passadís de la zona nord-oest del cementiri a prop de la porta actual d'entrada, tot i que també en trobem a la part sud-est, adossats a la muralla. Són construccions senzilles de planta rectangular i línies corbes, amb teulada a doble vessant en què s'utilitza el ciment i el maó vist. Un d'aquests panteons, en forma de temple, és el de la comunitat de Pares Escolapis de Balaguer, que destaca per les grans columnes acanalades que separen els nínxols i que suporten un timpà curvilini decorat amb un relleu de

Retalls d'Art a Balaguer

sant Josep de Calassanç. El panteó està coronat per una creu de pedra trevolada al capdamunt.

Al mateix passadís però a la zona sud-oest, s'hi aixeca el panteó-capella de la família Benseny (1907). És de planta quadrada amb teulada a dues aigües de teules vidriades i murs de maó vist, elements típics de l'arquitectura modernista. El panteó està organitzat a partir d'una petita capella central envoltada per sis nínxols disposats verticalment als laterals. L'accés es fa a través d'una porta d'arc de mig punt protegida per una reixa de ferro forjat que dona pas a l'interior del panteó amb paviment de mosaic amb formes geomètriques i murs decorats amb pintures posteriors a la de la seva construcció.

Al voltant d'aquest panteó-capella

trobem una altra tipologia de monuments funeraris molt característics d'aquest moment. Són les tombes de planta rectangular o quadrada dins d'una parcel·la delimitada per un sòcol de pedra i una tanca de forja decorada amb motius florals i vegetals molt treballats. L'interior, enrajolat o enllosat, està format per un pedestal acabat en una creu o per una estela i, al davant, una làpida o llosa que cobreix l'accés a la cripta.

Aquest és el cas de les tombes de les famílies Lluch (1906), Valls (1910) o Fontdevila on també ens apareixen

elements simbòlics i representatius del món funerari com els caps d'àngels alats, les heures enfiladisses, els pebeters flamejants, les corones funeràries, les fulles de lloret i, junts en un mateix relleu, l'àncora, la creu i el cor simbolitzant l'Esperança, la Fe i la Caritat.

També trobem motius i escultures fets en tallers especialitzats en la seriació per als cementiris, com és el cas de la figura de l'àngel nen, portador de la trompeta del Judici Final, que corona la tomba de la família Daviu, situada davant de la capella del cementiri. Aquest mateix àngel el trobem idèntic al cementiri de Lloret de Mar, a l'hipogeu de Narcís Zaragoza (1906), obra de l'arquitecte Vicenç Artigas i Albertí.

Aquest modernisme funerari no arribarà sol sinó que vindrà acompanyat de la construcció d'habitatges unifamiliars pertanyents a famílies de la burgesia de Balaguer que trien les noves corrents arquitectòniques per construir casa seva. Aquest és el cas del Xalet Montiu, situat al carrer d'Àngel Guimerà i màxim exponent del Modernisme a la ciutat. Se'n desconeix la data exacta de construcció i l'arquitecte que el va projectar, però sabem que el va encarregar l'advocat Lluís Montiu, a qui segons algunes fonts orals va tocar l'altre número de loteria.

Fonts consultades:

- ALCOY, R. *El cementiri de Lloret de Mar. Indagacions sobre un conjunt modernista*, Col·lecció Es Frares, Lloret de Mar, Ajuntament de Lloret de Mar, 1990
- Fons Ajuntament de Balaguer. Arxiu Comarcal de la Noguera. núm. 986, 987, 1136
- Lluís Víctor Puig

Autoria de la Fitxa:
Mireia Subirada Roma

Ajuntament de Balaguer

Museu de la Noguera,
plaça dels Comtes d'Urgell, 5
25600 Balaguer (Lleida) · T. 973 445 194
museu@balaguer.net